

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан історичного факультету

_____
В.І. Мільчев
« _____ » _____ 2022 р.

УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛІЯ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки магістра
очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
спеціальності 032 «Історія та археологія»
освітньо-професійна програми «Історія»

Укладач:

Ігнатуша О.М., доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри історії України

Протокол № ____ від “ ____ ” _____ 2022 р.
Завідувач кафедри історії України
Турченко Г. Ф.

_____
(підпис)

_____
(ініціали, прізвище)

Ухвалено науково-методичною радою
історичного факультету

Протокол № ____ від “ ____ ” _____ 2022 р.
Голова науково-методичної ради
факультету Кривко І.М.

_____
(підпис)

_____
(ініціали, прізвище)

Погоджено
з навчально-методичним відділом

_____
(підпис)

_____
(ініціали, прізвище)

2022 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Кількість кредитів – 3	Вибіркова	
		Цикл дисциплін Цикл професійної підготовки спеціальності	
Спеціальність 032 Історія та археологія	Загальна кількість годин – 90	Семестр	
Освітньо-професійна програма Історія	Змістових модулів – 4	3 -й	3 -й
		Лекції	
		28 год.	6 год.
		Семінарські	
Рівень вищої освіти: магістерський	Кількість поточних контрольних заходів – 10	28 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		34 год.	80 год.
		Вид підсумкового семестрового контролю: екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Українська автокефалія: історія та сучасність» є формування у студентів фахових (предметних) компетентностей, відповідних освітньо-кваліфікаційному рівню «магістр», зокрема – системних знань про історичний шлях українського православ'я, формування і утвердження у суспільстві ідеї та потреби в існуванні адміністративно незалежної православної церкви в Україні.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Українська автокефалія: історія та сучасність» є:

– надати студентам теоретичні знання і практичні навички, відповідні сучасному рівню розвитку історичної науки, необхідні для історичної реконструкції та прогнозування подій у площині взаємодії «церква-держава-суспільство-особистість»;

– поглибити розуміння інтегральної взаємодії церковно-релігійних процесів і явищ з процесами і явищами суспільного і, зокрема, державно-політичного та національно-культурного розвитку;

– сформувати та закріпити знання основних етапів становлення автокефальної церкви в Україні як закономірного та, водночас, самобутнього етапу національно-культурного розвитку суспільства;

– навчити визначити головні тенденції трансформаційних явищ в суспільно-церковній сфері;

– навчити виявляти та розв'язувати складні завдання дослідницького та інноваційного характеру в сфері історії за допомогою критичного мислення, проявляти ініціативність, генерувати нові ідеї;

– поглиблювати знання новітньої історії України, використовуючи приклади та події суспільного значення у церковно-релігійній сфері;

- продемонструвати приклади історичного аналізу та використання джерел різних типів і видів в історичних реконструкціях;
- сформулювати у студентів уміння виконувати кваліфікаційну дослідницьку роботу з вивчення історії релігії та церкви;
- навчити викладати питання релігії та церкви в курсі історії України, обґрунтовувати суспільне значення питання автокефалії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання:

Результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
ІК Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та інноваційного характеру в сфері історії та археології	Методи: робота під час лекційних занять; робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: виконання аналітичних завдань, тестові завдання.
ЗК 01 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	Методи: робота під час лекційних та семінарських занять. Контрольні заходи: виконання аналітичних завдань, тестові завдання. Екзамен
ЗК 02 Здатність працювати автономно	Методи: підготовка до семінарських занять. Контрольні заходи: виконання аналітичних завдань, тестові завдання
ЗК 03 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово	Методи: робота під час семінарських занять. Контрольні заходи: виконання аналітичних завдань
ЗК 05 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань /видів економічної діяльності)	Методи: робота під час семінарських занять. Контрольні заходи: підготовка презентації, співбесіда за результатами опрацювання монографічної літератури, колоквиум.
ЗК 08 Цінування та повага різноманітності та мультикультурності	Методи: робота під час лекційних занять; семінарських занять. Контрольні заходи: співбесіда за результатами опрацювання монографічної літератури, колоквиум.
ЗК 09 Здатність приймати обґрунтовані рішення	Методи: робота під час семінарських занять. Контрольні заходи: виконання аналітичних і тестових завдань.
СК 01 Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію	Методи: робота під час лекційних занять; підготовка до семінарських занять. Контрольні заходи: робота під час семінарських занять, виконання аналітичних і тестових завдань. Модульні контрольні роботи
СК 02 Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук	Методи: робота під час семінарських занять, підготовка повідомлень, рефератів, есе, рецензування, підготовка кваліфікаційної роботи магістра. Контрольні заходи: робота під час семінарських занять, виконання аналітичних завдань, колоквиум.
СК 03 Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології	Методи: підготовка до семінарських занять, робота на семінарі; робота з історичними джерелами. Самостійне опрацювання монографічної літератури. Контрольні заходи: виконання аналітичних завдань; обговорення актуальних проблем історичної науки на семінарських заняттях; співбесіда, екзамен.

<p>СК 04 Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямків та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки</p>	<p>Методи: робота під час лекційних занять; робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: виконання аналітичних завдань, тестові завдання. Екзамен</p>
<p>СК 05 Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти</p>	<p>Методи: підготовка до семінарських занять, робота з історичними джерелами. Контрольні заходи: виконання аналітичних завдань; обговорення актуальних проблем історичної науки на семінарських заняттях. Модульні контрольні роботи. Екзамен</p>
<p>СК 07 Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах</p>	<p>Методи: Робота під час семінарів. Виконання індивідуальних творчих завдань у творчих групах. Контрольні заходи: виконання презентацій з запропонованих тем; захист індивідуальних робіт у форматі круглого столу.</p>
<p>ПР 01 Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.</p>	<p>Методи: підготовка до семінарських занять, робота на семінарі. Самостійне опрацювання монографічної літератури. Контрольні заходи: виконання аналітичних завдань; обговорення актуальних проблем історичної науки на семінарських заняттях; колоквиум, екзамен</p>
<p>ПР 02 Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології</p>	<p>Методи: робота під час семінарських занять, підготовка повідомлень, рефератів, есе, рецензування. Контрольні заходи: робота під час семінарських занять, виконання аналітичних завдань, колоквиум, екзамен</p>
<p>ПР 03 Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів</p>	<p>Методи: робота під час лекційних занять; семінарських занять. Контрольні заходи: Самостійне опрацювання монографічної літератури. Виконання індивідуальних завдань, екзамен</p>
<p>ПР 05 Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки</p>	<p>Методи: робота під час семінарських занять, підготовка повідомлень, рефератів, есе, рецензування, підготовка кваліфікаційної роботи магістра. Контрольні заходи: робота під час семінарських занять, виконання аналітичних і тестових завдань.</p>
<p>ПР 11 Здатність надавати фахову консультацію та/або допомогу органам державної влади, місцевого самоврядування, підприємствам та громадським організаціям, у тому числі, вирішувати дослідницькі задачі у межах компетентностей спеціальностей, а саме з історичної, археологічної, пам'яткознавчої проблематики, щодо впорядкування архівних та музейних фондів, пошуку та атрибуції історичних джерел</p>	<p>Методи: робота під час лекційних занять; семінарських занять. Контрольні заходи: Самостійне опрацювання монографічної літератури. Виконання індивідуальних завдань, екзамен</p>

Міждисциплінарні зв'язки.

Курс «Українська автокефалія: історія та сучасність» пов'язаний з такими дисциплінами як «Сучасна історіографія»; «Новітні джерела і методи їх дослідження». Засвоєнню курсу, набуттю професійних навичок сприяють такі дисципліни як, «Історична політика та політика пам'яті в Україні»; «Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ. КИЇВСЬКА МИТРОПОЛІЯ У СКЛАДІ ВСЕЛЕНСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

Тема 1. Теоретичні основи вивчення історії української автокефалії

Релігія і церква в житті українського народу. Місце питання автокефалії в церковній історії України. Об'єкт, предмет і завдання навчальної дисципліни. Джерела вивчення історії української автокефалії. Дослідники питань автокефалії української церкви. Сучасний стан історіографії проблеми.

Тема 2. Становлення Київської митрополії

Дохристиянські вірування східних слов'ян. Політеїзм. Джерела та особливості релігійного світогляду та культу. Проникнення та поширення християнства на Русі. Питання про апостольський характер української церкви. Писемні та археологічні пам'ятки про хрещення русів. Аскольдове хрещення. Володимирове хрещення: легенди і факти. Соціально-політичні джерела та динаміка християнізації. Заснування Київської митрополії та її канонічний статус. Перші митрополити Київські. Єпархіальний устрій. Парафії та монастирі. Чернецтво на Русі: ідейні та соціальні джерела, особливості, суспільне значення. Християнська думка. Вселенський розкол християнської церкви (1054) та його значення для церковно-релігійне життя Русі. Формування української релігійної традиції. Цивілізаційні наслідки християнізації Русі.

Тема 3. Поділ Київської митрополії (XIV–XVI ст.)

Київська митрополія в період татарської навали. Перенесення митрополичої кафедри до Володимира над Клязьмою (1299) та Москви (1325). Заснування Галицької митрополії (1301). Зміна статусу православної церкви у Великому князівстві Литовському та Польському королівстві. Кревська (1385) та Городельська унії (1415) як чинники релігійних процесів у православному середовищі. Вплив Флорентійської унії (1439) на церковно-релігійне життя в українських землях. Обрання митрополита Київського у Москві (1448). Поділ Київської митрополії (1458). Українське канонічне право середини XV – кінця XVI ст. Початки протестантизму в українських землях та його вплив на православну церкву. Берестейська унія: генеза та вплив на суспільно-церковне життя першої половини XVII ст.

Змістовий модуль 2. ПОГЛИНЕННЯ КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ МОСКОВСЬКИМ ПАТРІАРХАТОМ ТА ПРОТИДІЯ ЙОМУ

Тема 4. Київська митрополія перед загрозою анексії Московським патріархатом (середина XVII ст. – 1686 р.)

Місце релігійного питання у соціальній боротьбі козацтва наприкінці XVI – у першій половині XVII ст. Гетьман Петро Сагайдачний у захисті «грецької віри». Відновлення ієрархії православної церкви (1620). Реформи митрополита Петра Могили. Спроби поєднання православної та уніатської церков. Релігійне питання і церковний фактор у добу Української революції середини XVII ст. Антимосковська позиція митрополита Сильвестра Косіва. Константинопольські орієнтири митрополита Йосифа Нелюбович-Тукальського. Московська дипломатична місія дяка Микити Алексеєва до Константинополя та її наслідки для Київської митрополії. Висвята Гедеона Святополк-Четвертинського на митрополита Київського у Москві (1686). Церковний устрій Запорозьких Вольностей періоду Нової Січі.

Тема 5. Анексія Київської митрополії Московією та протидія української церкви імперській інтеграції (XVIII – початок XX ст.)

Зміни у правовому статусі та устрої православної церкви України під впливом російської імперської влади. Знищення російським царизмом автономії Київської митрополії. Витіснення

української мови з церковного середовища. Спротив російській інтеграції. Релігійно-церковний потенціал українського національного відродження. Українські переклади Святого Письма. Активізація національно-культурного руху в церковному середовищі України на початку ХХ ст. та його політизація. Ідеї національно-культурних реформ в системі церковної освіти і управління. Вимоги релігійної свободи, церковної автономії та автокефалії церкви в Україні.

Змістовий модуль 3. ПРОГОЛОШЕННЯ АВТОКЕФАЛІЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ ТА БОРОТЬБА ЗА НЕЇ У ХХ–ХХІ СТ.

Тема 6. Кристалізація ідеї української автокефалії в добу української національної революції 1917–1921 рр.

Релігійні запити революції. Національно-демократичний рух у церкві після лютневої (1917) революції. Еволюція політики Української Центральної Ради у релігійному питанні. Формування осередків руху за українську автокефалію. Підготовка і початок роботи Всеукраїнського православного церковного Собору (1918). Особливості релігійної політики гетьманату Павла Скоропадського та автономістські здобутки Всеукраїнського православного церковного Собору. Закон Директорії УНР про автокефалію (1919) та національні церковні реформи Директорії УНР. Візит дипломатичної місії УНР О. Лотоцького до Вселенського патріархату з метою визнання автокефалії української церкви. Релігійні форми російської агресії в Україні (1917–1920). Церковний собор у Ставрополі (1919) та ігнорування ним питань церковної самостійності України. Засади більшовицької політики щодо релігії та становище православної церкви в умовах утвердження радянської влади в Україні. Церковно-інституційні процеси в умовах української національної революції на Запоріжжі.

Тема 7. Проголошення, утвердження та розгром української автокефалії (1921–1937 рр.)

Український автокефальний рух у 1921 р. Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор (1921) та утворення Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ) (1921–1930). Канони УАПЦ 1921 р. Митрополит Василь Липківський. Єпископат та священство. Ідейні основи української автокефальної церкви. Українська мова у богослужінні. Особливості організаційної структури церкви. Соціальний склад УАПЦ. Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ (1927). Митрополит Миколай Борецький. Релігійні практики, динаміка розвитку УАПЦ. Репресії державної влади проти церкви. Справа «Спілки Визволення України» та розгром УАПЦ (1930). Всеукраїнський центральний тимчасовий організаційний комітет з відновлення УАПЦ (ВУЦТОК) (1930). Українська Православна Церква (1931–1938), особливості її організації та служіння. Митрополит Іван Павловський. Знищення церкви більшовицьким режимом. УАПЦ на Запоріжжі.

Тема 8. Обновленський рух в православному середовищі України та «канонічна альтернатива» УАПЦ (20-30-ті рр. ХХ ст.).

Ідейні джерела та учасники обновленського руху в Україні на початку 20-х рр. ХХ ст. Роль більшовицької держави у підтримці обновленського руху. «Жива церква в Україні» (1923). Створення Української Православної Автокефальної Церкви. Синодальна церква. Митрополит Пимен (Пегов). Всеукраїнські православні церковні собори Синодальної церкви (1925, 1927) та суперечливість реалізації автокефалії. Непослідовність впровадження української мови у церковну практику. Українська Соборно-Єпископська Церква. Її лідери: архієпископ Павло Погорілко, митрополит Феofil Булдовський. Особливості церковної організації, масштаб і територія поширення. Репресії проти духовенства і віруючих обновленських церков на Запоріжжі.

Тема 9. Друге відродження та знищення української автокефалії в умовах Другої світової війни

Спроба Московської патріархії підпорядкувати новоприєднані до СРСР українські землі (1939–1941). Активізація церковного життя в Україні в умовах Другої світової війни. Релігійні спільноти України під німецькою окупацією (1941–1944). Розпорядження рейхскомісара України. «Про правові відносини релігійних організацій» (1 червня 1942). Поширення

юрисдикції Польської православної Церкви на українські землі. Митрополит Діонісій Валединський. Почаївський церковний собор (18-23 серпня 1941) і постання Української автономної церкви. Митрополит Олексій Громадський. Відновлення УАПЦ на соборі у Пінську (08-10 лютого 1942). Митрополит Полікарп Сікорський. Спроба об'єднання української автокефальної та автономної церков та протидія їм з боку російських і німецьких противників. Єпископ Мстислав Скрипник. Доля ієрархії українських церков. Митрополит Феофіл Булдовський. Міфи про неканонічність ієрархії та колаборацію послідовників автокефалії з німцями. Автокефальна церква в роки Другої світової війни на Запоріжжі.

Тема 10. Київська митрополія в умовах радянської атеїстичної політики та третя хвиля відродження УАПЦ (друга половина 40-х – 80-ті рр. ХХ ст.)

Атеїстична кампанія 1958–1964 рр. в Україні: її масштаб і наслідки. Організаційний стан православної церкви та деформації традиційної релігійності в умовах радянської атеїстичної політики. Правозахисний рух за волю віри в Україні. Священик Василь Романюк. Переслідування та дискредитація українського автокефального руху радянським режимом. Релігійні процеси в Україні часів «перебудови». Київська митрополія в рік 1000-ліття Хрещення Русі. Зміни правового статусу релігійних організацій в Україні. Національний церковний рух і відновлення Української Автокефальної Православної Церкви (1990). Патріарх Мстислав Скрипник.

Змістовий модуль 4. УТВЕРДЖЕННЯ АВТОКЕФАЛІЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕЗОНАНС У СВІТІ

Тема 11. Українські православні церкви у діаспорі та їхня підтримка автокефалії Православної Церкви в Україні.

Українські православні церкви у діаспорі: Українська Православна Церква США, Українська Православна Церква Канади, Українська Православна Церква в Діаспорі. Визначні церковні лідери – митрополит Мстислав Скрипник, митрополит Іван Огієнко, митрополит Полікарп Сікорський. Церковні структури та об'єднувачі заходи: церковні собори, наукові та просвітницькі конференції, національно-освітні ініціативи, видання літератури, благодійництво, популяризація України та українського православ'я у світі. Підтримка українськими церквами діаспори автокефальної церкви в Україні.

Тема 12. Поглиблення процесів автокефалії за доби державної незалежності України

Поглиблення розколу російської православної церкви в Україні. Постання Української Православної Церкви Київський Патріархат (1992). Патріарх Володимир Романюк. Патріарх Філарет Денисенко. Рух за єдину помісну церкву. Суперечлива політика державної влади у церковно-релігійному питанні. Промосковські церковні орієнтири політичної еліти України. Українські релігійні організації поза межами України та їх вплив на інституціоналізацію українського православ'я. Церковні організації України в умовах Революція гідності (листопад 2013 – лютий 2014). Релігійний фактор російської агресії та ставлення церков до подій на Сході України (2014–2017). Церква як складова гібридної війни Росії проти України. Посилення російської загрози Україні у церковній сфері. Всеправославний собор на Криті та протидія йому з боку Москви. Зміна геополітичної позиції Константинопольського патріархату. Ініціативи української державної влади та представників церков щодо здобуття українською православною церквою статусу автокефальної. Візити президента України П. Порошенка до Вселенського патріарха Варфоломія І. Візит Московського патріарха Кирила до Константинополя (31 серпня 2018). Приїзд представників Вселенського патріарха до Києва та підготовка Об'єднаного собору українських православних церков (15 грудня 2018). Постання Православної Церкви України (ПЦУ). Митрополит Київський Єпіфаній Думенко. Підписання та надання Вселенським патріархом Томосу про автокефалію Православній Церкві України (05-06 січня 2019). Закон України про перейменування про зміну назви релігійних організацій, керівний центр яких розташований в країні-агресорі. Динаміка зростання мережі парафій ПЦУ. Визнання ПЦУ у світі: Константинопольська, Олександрійська, Кіпрська та Елладська православні церкви. ПЦУ на Запоріжжі.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістові модулі	Усього годин	Аудиторні контактні години					Самостійна робота		Система накопичення балів		
		Усього годин	Лекційні заняття		Семінари		очна	заочна	Т.з.	П.з.	Усього балів
			очна	заочна	очна	заочна					
1	13		6	1	6	1	1	11	8	7	15
2	9		4	1	4	-	1	8	7	8	15
3	25		12	2	12	2	1	21	8	7	15
4	13		6	2	6	1	1	10	7	8	15
Усього за змістові модулі	60		28	6	28	4	4	50	30	30	60
Підсумковий контроль (екзамен)	30						30	30			40
Загалом			90						100		

5. Темі лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	Тема 1. Теоретичні основи вивчення історії української автокефалії	2	1
1	Тема 2. Становлення Київської митрополії	2	
1	Тема 3. Поділ Київської митрополії (XIV–XVI ст.)	2	
2	Тема 4. Київська митрополія перед загрозою анексії Московським патріархатом (середина XVII ст. – 1686 р.)	2	1
2	Тема 5. Анексія Київської митрополії Московією та протидія української церкви імперській інтеграції (XVIII – початок XX ст.)	2	
3	Тема 6. Кристалізація ідеї української автокефалії в добу української національної революції 1917–1921 рр.	2	
3	Тема 7. Проголошення, утвердження та розгром української автокефалії (1921-1938 рр.)	4	1
3	Тема 8. Обновленський рух в православному середовищі України та «канонічна альтернатива» УАПЦ (20-30-ті рр. XX ст.).	2	
3	Тема 9. Друге відродження та знищення української автокефалії в умовах Другої світової війни	2	1
3	Тема 10. Київська митрополія в умовах радянської атеїстичної політики та третя хвиля відродження УАПЦ (друга половина 40-х – 80-ті рр. XX ст.)	2	
4	Тема 11. Українські православні церкви у діаспорі та їхня підтримка автокефалії Православної Церкви в Україні.	2	
4	Тема 12. Поглиблення процесів автокефалії за доби державної незалежності України	4	2
	Разом	28	6

6. Темі семінарських занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	Тема 1. Теоретичні основи вивчення історії української автокефалії	2	1
1	Тема 2. Становлення Київської митрополії	2	
1	Тема 3. Поділ Київської митрополії (XIV–XVI ст.)	2	

2	Тема 4. Київська митрополія перед загрозою анексії Московським патріархатом (середина XVII ст. – 1686 р.)	2	
2	Тема 5. Анексія Київської митрополії Московією та протидія української церкви імперській інтеграції (XVIII – початок XX ст.)	2	
3	Тема 6. Кристалізація ідеї української автокефалії в добу української національної революції 1917–1921 рр.	2	
3	Тема 7. Проголошення, утвердження та розгром української автокефалії (1921-1938 рр.)	4	1
3	Тема 8. Обновленський рух в православному середовищі України та «канонічна альтернатива» УАПЦ (20-30-ті рр. XX ст.).	2	
3	Тема 9. Друге відродження та знищення української автокефалії в умовах Другої світової війни	2	1
3	Тема 10. Київська митрополія в умовах радянської атеїстичної політики та третя хвиля відродження УАПЦ (друга половина 40-х – 80-ті рр. XX ст.)	2	
4	Тема 11. Українські православні церкви у діаспорі та їхня підтримка автокефалії Православної Церкви в Україні.	2	
4	Тема 12. Поглиблення процесів автокефалії за доби державної незалежності України	4	1
	Разом	28	4

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1	Теоретичне завдання – самостійне опрацювання монографічної літератури	Аналіз класичних зразків монографічної літератури. Варіанти: 1) Ричка В.М. «...И просвѣти ю крещеньем святым» (Християнізація Київської Русі). Київ : Ін-т історії України, 2013. 2) Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: у 4-х т., 5 кн. Т. 1. Нью Йорк; Київ, 1990. 3) Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів : Ін-т Історії Церкви Львів. Богослов. Академії, 2000. http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Kushynova/0033389.djvu 4) Плохій С. Наливайкова віра : козацтво та релігія в ранньомодерній Україні. Київ : Критика, 2006. 5) Жуковський А. Петро Могила й питання єдності церков. Київ : Мистецтво, 1997.	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	5
	Практичне завдання – семінарські заняття 1-3	Розкриття аналітичних питань тем: 1. Теоретичні основи вивчення історії української автокефалії 2. Становлення Київської митрополії 3. Поділ Київської митрополії (XIV–XVI ст.) Див. плани семінарських занять.	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	5

	Практичне завдання – робота в творчих групах: захист індивідуальної роботи у форматі круглого столу	Тематика індивідуальних робіт і вимоги до їх виконання; сценарій круглого столу: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	5
Усього за ЗМ 1 контр. заходів	3			15
2	Практичне завдання – семінарські заняття 4-5	Розкриття аналітичних питань тем: 1. Київська митрополія перед загрозою анексії Московським патріархатом (середина XVII ст. – 1686 р.) 2. Анексія Київської митрополії Москвою та протидія української церкви імперській інтеграції (XVIII – початок XX ст.) Див. плани семінарських занять	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	5
	Теоретичне завдання – модульна контрольна робота №1 (тестування)		https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239 Тест містить 20 питань, кожне з яких оцінюється в 0,25 балів. Тип питання: багатоваріантне. Бали нараховуються автоматично за правильні відповіді	10
Усього за ЗМ 2 контр. заходів	2			15
3	Теоретичне завдання – самостійне опрацювання монографічної літератури	Аналіз історичних джерел. Варіанти: 1) Мартирологія українських церков у 4-х тт. Т. 1. Українська Православна Церква: док., матеріали, християнський самвидав; Т. 1. Українська Православна Церква: док., матеріали, християнський самвидав України. Торонто-Балтимор, 1987. 2) Липківський В. Відродження Церкви в Україні. 1917–1930. Торонто : Добра книжка, 1959. 335 с. 3) Перший Всеукраїнський православний церковний Собор УАПЦ. 14–30 жовтня 1921 року. Док. і матеріали / Упоряд. Г. М. Михайличенко, Л. Б. Пилявець, І. М. Преловська. Київ; Львів : Ін-т укр. археографії та джерелознавства, 1999. 560 с. 4) Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17–30 жовтня 1927 року: Док. і матеріали / Упоряд.	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	5

		С. І. Білокінь, І. М. Преловська, І. М. Старовойтенко. Київ, 2007. 5) Історія релігій: хрестоматія-практикум для студентів вищих навчальних закладів / упоряд. : О.М. Ігнатуша, Т.Г. Савчук. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 598 с.		
3	Практичне завдання – семінарські заняття 6-10	Розкриття аналітичних питань тем: 1. Кристалізація ідеї української автокефалії в добу української національної революції 1917–1921 рр. 2. Проголошення, утвердження та розгром української автокефалії (1921-1938 рр.) 3. Обновленський рух в православному середовищі України та «канонічна альтернатива» УАПЦ (20-30-ті рр. ХХ ст.). 4. Друге відродження та знищення української автокефалії в умовах Другої світової війни 5. Київська митрополія в умовах радянської атеїстичної політики та третя хвиля відродження УАПЦ (друга половина 40-х – 80-ті рр. ХХ ст.) Див. плани семінарських занять	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	10
Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2			15
4	Практичне завдання – семінарські заняття 11-12	Розкриття аналітичних питань тем: 1) Українські православні церкви у діаспорі та їхня підтримка автокефалії Православної Церкви в Україні 2) Поглиблення процесів автокефалії за доби державної незалежності України Див. плани семінарських занять	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	5
	Практичне завдання – робота в творчих групах: захист індивідуальної роботи у форматі круглого столу	Тематика індивідуальних робіт і вимоги до їх виконання; сценарій круглого столу: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	5
	Теоретичне завдання – модульна контрольна робота №2 (тестування)		https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239 Тест містить 20 питань, кожне з яких оцінюється в 0,25 балів. Тип питання: багатоваріантне. Бали нараховуються автоматично за правильні відповіді.	5

Усього за ЗМ 4 контр. заходів	3			15
Усього за змістові модулі контр. заходів	10			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання – виконання тесту на платформі Moodle:	Див. Програму підготовки до заліку https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239 Тест містить 40 питань, кожне з яких оцінюється в 0,5 балів. Тип питання: багатоваріантне. Бали нараховуються автоматично за правильні відповіді.	20
	Практичне завдання –аналітичні питання	Питання для підготовки, вимоги до виконання та оформлення: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239 Див. Програму підготовки до заліку	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	10
	Практичне завдання: інтерпретація документа та методи його використання	Див. Програму підготовки до заліку https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15239	10
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

Основна:

Підручники та навчальні посібники

1. Андрусин Б.І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Директорії УНР): навч. посіб. Київ : Либідь, 1997. 176 с.
2. Головащенко С.І. Історія християнства: Курс лекцій: навч. посіб. Київ : Либідь, 1999. 352 с.
3. Зінченко А. Новітня історія релігійних спільнот в Україні: навч. посіб. для студ. спеціальностей наряду «історія». Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 408 с.
4. Ігнатуша О.М. Православні церкви України в стані розколу та пошуках єдності (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) : навч. посіб. реком. МОНУ. Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 250 с.
5. Ісиченко Ігор, архiep. Історія Христової Церкви в Україні : конспект лекцій. Харків : Акта, 2008. 700 с.
6. Історія релігії в Україні: навч. посіб. / за ред. А.М. Колодного, П.Л. Яроцького. Київ : Т-во Знання, КОО, 1999. 735 с.

7. Історія церкви та релігійної думки в Україні: навч. посіб.: у 3-х кн. Київ, 1994.
Документи і матеріали
  8. Ігнатуша О.М. Православні церкви України (20–30-ті рр. ХХ ст.). Джерела з історії: навч. посіб. реком. МОНУ. Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 307 с.
  9. Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації" *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 25. Ст. 283.
  10. Історія релігій: хрестоматія-практикум для студентів вищих навчальних закладів / упоряд. : О.М. Ігнатуша, Т.Г. Савчук. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 598 с.
  11. Історія релігії: Збірник документів і матеріалів / упоряд.: Е.В. Бистрицька, І.С. Зуляк. Тернопіль : Астон, 2003. 524 с. <http://www.twirpx.com/file/200141/>
  12. Мартирологія українських церков у 4-х тт. Т. 1. Українська Православна Церква: док., матеріали, християнський самвидав;. Торонто-Балтимор, 1987. 1207 с.
- Додаткова:**
1. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: у 4-х т., 5 кн. Т. 1. Київ, 1998. 294 с.
  2. Волошин Ю. Українська православна церкви в роки нацистської окупації (1941–1944). Полтава, 1997. 126 с.
  3. Воронин О. Історичний шлях УАПЦ. Кенсінгтон : Воскресіння, 1992. 135 с.
  4. Гордієнко Д., Клос В., Мицик Ю., Преловська І. Історія Української Православної Церкви. Харків: Фоліо, 2019. 189 с.
  5. Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні. Київ : Освіта, 1992. 192 с.
  6. Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів : Ін-т Історії Церкви Львів. Богослов. Академії, 2000. 442 с. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Kushynova/0033389.djvu>
  7. Жилюк С.І. Обновленська церква в Україні (1922–1928). Рівне : РДГУ, 2002. 384 с.
  8. Жуковський А. Петро Могила й питання єдності церков. Київ : Мистецтво, 1997. 304 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zhukovskyi_Arkadii/Petro_Mohyla_i_pytannia_iednosti_tserkov/
  9. Запорізький рахунок Великій війні. 1939–1945 / Ф.Г. Турченко (наук. ред.). Запоріжжя : Просвіта, 2013. 416 с.
  10. Здіорук С. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні ХХІ століття. Монографія. Київ : Знання України, 2005. 552 с.
  11. Зінченко А. Життя і служіння Митрополита Василя Липківського. Київ : Дуліби, 2017. 336 с.
  12. Ігнатуша О.М. Інституційний розкол православної церкви в Україні: генеза і характер (XIX ст. - 30-ті рр. ХХ ст.) : монографія. Запоріжжя : Поліграф, 2004. 440 с.
  13. Киридон А. М. Держава – церква – суспільство: інверсна трансформація в Україні: монографія. Рівне: РІС КСУ, 2011. 216 с.
  14. Липинський В.К. Релігія і церква в історії України. Київ : ПБП «Фотовідеосервіс», 1993. 128 с. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Kushynova/0033346.djvu>
  15. Липківський Василь, митрополит. Історія Української Православної Церкви. Розд. VII: Відродження Української Церкви. Із вступом і замітками протопресв. С.В. Савчука. Вінніпег, Канада: Trident press LTD, 1961. 181 с.
  16. Михайлуца М. І. Православне життя в Одесі: від революції до сталінського одержавлення (1917–1945). Херсон : Олді-плюс, 2019. 375 с.
  17. Пащенко В. Православ'я в новітній історії України. Ч. 1. Полтава : [б.в.], 1997. 354 с.
  18. Пащенко В. Православ'я в новітній історії України. Ч. 2. Полтава : Полтава, 2001. 736 с.
  19. Плохій С. Наливайкова віра : козацтво та релігія в ранньомодерній Україні. Київ : Критика, 2006. 494 с.
  20. Реєнт О.П., Лисенко О.Є. Українська національна ідея і християнство. Київ : Богдана, 1997. 128 с.
  21. Ричка В.М. «...И просвѣти ю крещеньем святым» (Християнізація Київської Русі). Київ : Ін-т історії України, 2013. 222 с.

22. Саган О. Н. Національні прояви православ'я: український аспект. Київ : Світ знань, 2001. 256 с.
23. Ульяновський В. І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Української Центральної Ради): навч. посіб. Київ : Либідь, 1997. 200 с.
24. Ульяновський В. І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського): навч. посіб. Київ : Либідь, 1997. 318 с.
25. Харишин М.В. Історія підпорядкування Української православної церкви Московському патріархату. Київ : Вентурі, 1995. 176 с.
26. Щоткіна К. Хроніки Томосу. Харків : Vivat, 2019. 304 с.
27. Armstark Rudolf. Ukrainische Autokeppale Orthodoxe Kirche: Erinnerungen des Metropoliten Vasil K.Lypkivskyj. Wurzburg : Augustinus-Verlag, 1982. 235 p.
28. Vociurkiv Bohdan R. The Ukrainian Autocephalous Church: A Study in Religious Modernization. *Religion and Modernization in the Soviet Union* / Ed. by Dennis J. Dunn. Boulder, 1977. P. 310–347.
29. Church, Nation and State in Russia and Ukraine / Ed. by G.A. Hosking. London: Macmillan, 1991. 357 p.
30. Heyer F. Kirchengeschichte der Ukraine im 20. Jahrhundert: Von der Epochenwende des ersten Weltkrieges bis zu den Anfängen in einem unabhängigen ukrainischen Staat. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 2003. 556 p.
31. Ihnatusha O. Public opinion and hystorical thought on the autocephaly acquisition in Ukraine (1917–1921): parallels XX-XXI cc. *Making of Modern Ukraine: Human Society in Historiographic Discourse : collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres. 2019. P. 103-127.
32. Kohut Zenon E. The Problem of Ukrainian Orthodox Church Autonomy in the Hetmanate (1654–1780s). *Harvard Ukrainian Studies*. 1990. Vol. XIV. No 3/4. P. 364–376
33. Plokyh, Serhii & Frank E. Sysyn. Religion and Nation in Modern Ukraine. Canadian Institute of Ukrainian Study Parishes, 2003. 232 p.
34. Pospelovsky Dimitryj. *The Russian Church under the Soviet Regime 1917–1982* (2 vols.). Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1984. 535 p.
35. Religion, Nation, and Secularization in Ukraine / Ed. by Martin Schulze Wessel and Frank E. Sysyn (review). University of Alberta Press, 2015. 186 p.
36. Serhii Plokyh, Frank E. Sysyn. Religion and Nation in Modern Ukraine. University of Alberta Press, 2003. 232 p.

Інформаційні ресурси

1. Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України ім. Г.С. Сковороди. URL: <http://www.filosof.com.ua/v8.htm>
2. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/>
3. Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>
4. Інститут релігійної свободи. URL: <http://www.irs.in.ua>
5. Історична правда. URL: <http://www.istpravda.com.ua/>
6. Львівський музей історії релігії. URL: <http://www.museum.lviv.ua>
7. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
8. Православна Церква України. URL: <https://www.pomisna.info/uk/>
9. Релігійно-інформаційна служба України. URL: <http://risu.org.ua>
10. Релігія в Україні. URL: <http://www.religion.in.ua>
11. Українське релігієзнавство. URL: <https://ukreligieznastvo.wordpress.com>
12. Український інститут національної пам'яті. URL: <http://www.memory.gov.ua/sitemap>
13. Український історичний журнал. URL: <http://uhj.history.org.ua/uk/home>
14. Historians.in.ua. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/>
15. Zaporizhzhia Historical Review. URL: <https://istznu.org/index.php/journal>